

Emlékezés Vargha Gyulára (1853-1929), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagjára

Remembering Gyula Vargha (1853-1929), Full and Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

Vargha Gyula statisztikus, jogász, író és műfordító, a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja, a Kisfaludy Társaság rendes tagja és főtítkára 1853. november 4-én született Káva községben (Pest-Pilis vármegye). 1929. május 2-án hunyt el Budapesten. Édesapja Vargha János ismert ügyvéd, édesanyja pedig Márton Sára volt.

Munkássága elismeréseként Vargha Gyulát 1892. május 5-én a Magyar Tudományos Akadémia levelező, másfél évtizeddel később, 1907. május 3-án pedig rendes tagjává választotta. Levelező taggá választását követően székfoglaló előadását „A magyar nyelv hódosítása az utolsó tíz év alatt” címmel 1893. február 6-án tartotta. Az előadás nyomtatásban a Közgazdasági és Közigazgatási Szemlében jelent meg még 1893-ban. A székfoglaló előadás kivonatos formában az Akadémiai Értesítőben is közlésre került 1893-ban. Rendes taggá választását követően, jó öt esztendővel később, akadémiai székfoglaló előadását „Adatok nemzeti erőnk megméréséhez” címmel 1912. november 11-én tartotta a Magyar Tudományos Akadémia székházában. Az akadémiai székfoglaló előadás még ebben az évben a Budapesti Szemlében jelent meg nyomtatásban.

Vargha Gyulát a Magyar Tudományos Akadémia 1923. május 11-én tiszteleti tagjává választotta. A Magyar Tudományos Akadémia 1928. május 18-án tartott évi rendes közgyűlésén másodelnökévé választotta. Ezt a megtisztelő funkciót azonban csak rövid ideig, kevesebb, mint egy évig, tudta 1929. május 2-án bekövetkezett elhunytja miatt. 1923-ban elnyerte költői, szépírói munkássága elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia Nagyjutalmát.

Nagyra értékelt irodalmi, szépírói tevékenységére, munkásságára tekintettel Vargha Gyulát a Kisfaludy Társaság 1883. január 31-én rendes tagjává választotta. A Kisfaludy Társaság néhány évvel később, 1891-ben másodtitkárává, csaknem tíz év elteltével, 1900-ban titkárává, s végül 1922-ben másodelnökévé választotta.

Vargha Gyula középiskoláit a budapesti református gimnáziumban, jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte. A budapesti tudományegyetemen avatták a jog- és államtudományok doktorává. 1882-ben vette feleségül Szász Póla írónőt, Szász Károly (1829-1905), a dunamelléki református egyházkerület püspökének (1884 és 1903 között), a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság rendes tagjának leányát.

Már joghallgató korában, 1876-ban az Országos Statisztikai Hivatalnál lett tisztviselő. Az Országos Statisztikai Hivatalban 1892-től miniszteri osztálytanácsos és az intézet aligazgatója volt. Jekelfalussy József (1849-1901) halálát követően, 1901-ben a hivatal igazgatója lett, egészen 1914-ig.

Vargha Gyula 1914 és 1917 között a Kereskedelemügyi Minisztérium politikai államtitkáraként működött. Ebben az időszakban Kassa város országgyűlési képviselője is volt. A Nemzeti Munkapárt tagjaként Tisza István politikájának elkötelezett híve és támogatója volt.

Első verseskötete 1881-ben jelent meg. Mint műfordító is országos hírnévnek örvendett. A Millennium évében, 1896-ban az uralkodó tudományos munkássága és az állami apparátusban betöltött tevékenységére tekintettel a Vaskorona-rend III. osztályával tüntette ki.

A hivatalos statisztika fejlesztésén kívül a gazdasági-statisztika területén is értékes munkát végzett. A Láng Lajos szerkesztette Magyarország statisztikájának II. kötetében a gazdasági statisztikai részt ő állította össze. A magyar hitelügy és hitelintézetek című munkáját a Magyar Tudományos Akadémia Marcibányi-díjjal jutalmazta. Kiemelendő, hogy ez a műve, valamint az 1895. évi mezőgazdasági üzemműködés statisztika fontos gazdaságtörténeti forrás.

Igen jelentős Vargha Gyula tudományos igényű szerkesztői tevékenysége is. Ő szerkesztette Jekelfalussy Józseffel (1849-1901) 1887-től a Közgazdasági és Statisztikai Évkönyvet (annak kilenc évfolyamát).

Az irodalmár, szépíró Vargha Gyula jelentősebb munkái az alábbiak: Dalok. Budapest, 1881.; Óda az 1867. évi kiegyezés emlékére. Budapest, 1892.; Vargha Gyula költeményei. Budapest, 1915.; Ködben. (versek). Budapest. 1922.; A végtelen felé. Budapest, 1923. és Hamvadó tüzek. (versek). Budapest, 1927. Verseinek és fordításainak válogatott gyűjteménye „A végtelen felé. Válogatott versek és fordítások” címmel Mészöly Dezső válogatásában jelentek meg (Budapest, 1985.).

Költőként az ún. népi-nemzeti iskolához tartozott. Itt utalunk arra, hogy a kor konzervatív irodalmi lapjának, a Napkeletnek a kritikusa szerint Vargha Gyula „a népies nemzeti költészet hagyományainak legművészebb folytatója”. Említést érdemel, hogy néhány bölcséleti jellegű vers szerzője is volt.

Századunkban sem merült feledésbe Vargha Gyula munkássága. Ennek jele, hogy Üllőn a városi könyvtár viseli ma Vargha Gyula nevét. Emlékére 2007. augusztusában állandó kiállítás nyílt a várpalotai Trianon Múzeumban. Mivel Vargha Gyulának komoly szerepe volt a főváros XVII. kerületében levő Akadémiatelepek megvalósításában, ezért ebben a kerületben utcát neveztek el róla. 2007. szeptemberében kezdte meg működését a nemesgörsönyi (Veszprém megye) Vargha Gyula Református Általános Iskola.

Vargha Gyula a XX. század első évtizedeiben a magyarországi közgazdászok egyik legnagyobb tekintélynek örvendő személyiségnek számított. Igen széles kört átfogó, statisztikai és közgazdasági munkái, melyeknek tekintélyes hányada idegen nyelven is publikálásra került, hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt ma is figyelmet érdemelnek.

Vargha Gyula főbb munkái

Magyarország statisztikája. II. (Láng Lajos). Budapest, 1888.; A magyar nyelv hódosítása az utóbbi tíz év alatt. (levelező tagi székfoglaló előadás). Közgazdasági és Közigazgatási Szemle 1893. (kivonatolt formában: Akadémiai Értesítő. Budapest, 1893.); Magyarország pénzügyintézetei. Budapest, 1895.; A magyar hitelügy és hitelintézetek története. Budapest, 1896.; Barsi József emlékezete: 1810-1893. Budapest, 1897.; Békés vármegye mezőgazdasága. Budapest, 1899.; A magyarság félévszázados fejlődése. Közgazdasági Szemle 1902.; A magyar birodalom vázlatos ismertetése. Közgazdasági Értesítő 1908. és Hungary: Its Peoples, Industries and Finances. In: Hungary of To-day. (Edited by Percy Alden). London, 1909. 13-101. old. és Adatok nemzeti erőnk megméréséhez. (rendes tagi székfoglaló előadás). Budapesti Szemle 1912.

Felhasznált irodalom

Schöplín A.: Vargha Gyula. Nyugat 1916.; Zsigmond F.: Vargha Gyula. Napkelet 1923.; Horváth J.: Vargha Gyula t. tag, másodelnök emlékezete. Budapest, 1932.; Szabó G.: Vargha Gyula élete és irodalmi munkássága. Budapest, 1932.; Mátyás S.: Vargha Gyula. Debrecen – Budapest, 1933.; Szabó Gy.: Irodalmi hatások Vargha Gyula költészetében. Győr, 1934.;

Laky D.: A magyar statisztika nagy korszakának akadémikus képviselői. Megemlékezés Vizaknai Antalról, báró Láng Lajosról és Vargha Gyuláról. Budapest, 1938.; Görzsönyi Vargha Z.: Szikla a viharban. Emlékezés Vargha Gyulára. Debrecen, 1939.; Kék L.: Vargha Gyula emlékezete. In: Kisfaludy Társaság Évlapjai. Budapest, 1940.; Schöplin A.: Varga Gyula. In: Schöplin A.: Válogatott tanulmányok. Budapest, 1967.; Mészöly D.: Egy társtalan költő. Confessio 1983. és Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány köréből. (főszerk. Rózsa D.) Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár. Budapest, 2014. 734-735. old.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu